

Lüks Konutlar Demokratikleşmeli: Kolektif Mutfak

KADIN ve ÇEVRE DOSTU EVLER

Hülya Yılmaz - İnşaat Mühendisi

İnsanın doğada var olma mücadelesi; beslenme, barınma ve üreme olmak üzere üçlü sacayağı olarak tanımlanmıştır. Beslenme ve üreme faaliyetleri barınaklarda, yani konutlarımızda gerçekleştirildiğine göre inşaat alanı insan yaşamında çok önemli bir yere sahip olup, yaşamın ayrılmaz parçasıdır. (Dünya krizlerinin de motoru) Bu alandaki herhangi bir değişim insan hayatını, yaşam tarzını doğrudan etkilemektedir.

İnsanın tarihsel gelişimindeki büyük döngüler; üretim aletlerinin değişimi (yenilenmesi) buna bağlı olarak yeni enerji kaynaklarının keşfi ve üretim biçiminin değişimiyle (moda söylemle-iş yapma modeli-) olmuştur. Bunlar insanlığa büyük dalga boyutu atlatılırken, yaşadığımız yüzyılda yine bir büyük döngü sürecinin içinde ilerliyoruz. Ve hatta temel öğelerdeki yaşadığımız değişikliğin bu anını, Alvin Toffler 3. dalganın 2. evresi olarak tanımlıyor. Bu büyük döngüler, hayatı A'dan Z'ye değiştirirken, her birimi de kendini yenileme zorunda bırakmıştır. Aşklarımızı yaşama şekillerimiz bile (karasaban -tarım toplumunda- karasevdalarımız vardı, şimdiki sanal dünyada, sanal aşklar...) değişime uğramıştır. Hep uygarlık tarihine geç kalmaktan yakınırız. Şimdiki değişimleri de doğru anlayamamak, algılamada geç kalmak ya da direnmek bizlerin, geri kalmışlığın bataklığında debelenmekten başka bir işine de yaramaz. Sanayi toplumuna geçmede geç kaldık, 20 Yüzyıl'ı da iskaladık. Yaşadığımız yüzyılda farklı bir değişim yaşanıyor. Sanayi sonrası bu sürecin özelliği, bilgi kaynaklı ekonomiye geçilmesidir. Yani zenginleşmenin, yeni bilginin ve fikirlerin ticarileşmesiyle gerçekleşiyor olmasıdır.

21. Yüzyıl'da bilgi kaynaklı üretim sürecinin yaşanması, kadının üretim sürecinde daha fazla yer almasını zorunlu kılıyor. Nedeni de daha önceki üretimde yoğunlukla, maki-

nalaşmada erkek enerjisinin kullanımıyla üretim yapılması idi. Otomasyon ve makinalaşmanın mükemmelleşmesi ile erkeklerin yaptığı işleri kadınlar da çok kolay yapabilir hale geldiler. Bilgi çağında alın terinin yerini akıl teri aldı (J.P. Sartre'ın Akıl Çağı dediği gibi). Doğanın cinslere dağıttığı iş bölümü rollerin (kader bildiğimiz rollerimizin) doğa-insan ilişkisinin evrimleşmesiyle hızla sonuna yaklaşıyoruz ve yeniden tanımlanması gerekliliğini görebiliyoruz.

Yeni sürece uyumda daha fazla geç kalmadan, yapmamız gereken mesele de, kadını evinden nasıl çıkaracağımız ve çalışan kadının üzerindeki yükü azaltıp bilgi edinme zamanını ona nasıl kazandıracığımızdır. Tabii ki bunu kadının çalışma hayatına dâhil olmasındaki engelleri kaldırarak yapacağız. Bu engellerin başında gelenlerden biri de (bizim inşaat alanındaki bu çok önemli unsur) eski üretim modeli biçimine göre yapılandırılmış evlerimiz-konutlarımızdır. Çünkü her üretim modeli beraberinde yapıların-şehirleşmenin değişimini kendine uygun hale getirmektedir. Bu insanlık tarihi boyunca hep böyle olmuş, yapılar üretimin önünü açan biçimde geliştirilmiştir. Yani yapılar; inorganik olarak evrim sürecine uyum sağlayan organizmanın çok önemli dinamikleridir. Bugün tüm dünyada kırsaldan kentlere büyük göç var. Hindistan'da son 10 yılda 60 milyon insan göç etti. Genç nesil sistemden pay almak ve merdiveni daha hızlı çıkmak için, geçmişin kaderci kanaatkar-teslimiyetçi zihniyetini bıraktı. Bu durum yeni küçük kentleri yaratıp, yeni yaşam şartlarıyla birlikte geliştirirken, uzun zamandır durgun olan büyük kentleri de hareketlendirdi. Ve yeni dünyada orta sınıf hızla büyüyor. Bize kaos gibi gözükken, dünyadaki bu büyük altüst oluş, literatürdeki söylemle aslında kapitalizmin can çekişmesi ve yeninin doğum sancılarıdır diyebiliriz. Üreten, çalışan

kadının veya evde oturan ama çalışabilecek durumda olan kadının en büyük problemi yemek yapmak ve diğer ev işleridir. Büyük zaman alan bu işler kadının en büyük engelini oluşturmakta, bir kısır döngü içerisinde ömrünün tükenmesine neden olmaktadır. Kaldı ki bu tür işlerde emek sarf etmek yeni ekonomi için büyük engel teşkil etmektedir. Yani miladını çoktan doldurdu. Binlerce yıldır kadına kademmiş gibi kabul ettirilen mutfak ve diğer ev işleri; kadın aklını sınırlayarak, körelterek ve gerçek yaratıcılığını bastırarak erkeklerle eşitsizliğin zeminini oluşturmuştur. Bilgiyi geleneksel yollarla öğrenen kadın, dış dünyanın gelişmelerinde erkekten her daim geride kalmaya mahkûm edilmiştir. Dış dünyada erkeklere açık çek verilirken, bu şans kadına tanınmamıştır.

Bilgide denk olmalarını sağlayacak yapılar oluşturulmadan cinslerin eşitliğinden söz etmek; kadın adına verilen mücadelede bizi istediğimiz hedefe ulaştırmaz. Hele de, bilgi ekonomisinin toplumsal yaşamda edindiği konumu dikkate aldığımızda kadının bilgiye erişim ve kullanımda eşitliğinin talep edilmesi daha da büyük önem arz ediyor. Kadına bilgiye erişim ve kullanım olanağı tanınmadığı sürece toplumsal yaşamdan soyutlanmış, evde erkeğin proleteri konumunun süreceğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu süreç kadını ekonomik yaşam içerisinde yer alsa da ev içindeki eşitsiz konumu nedeni ile yalnızca ev içinde değil, dış dünyada da diplomalı dahi olsalar teknoloji proleteri kadın ordularına dönüşmeleri dışında fazla bir değişikliğe neden olmaz. Ayrıca kadınların mevcut çalışma yaşamı içerisinde karşı karşıya kaldıkları bugünkü eşitsiz uygulamalar da başlı başına derinliğiyle tartışılıp, çözümler üretmemizi gerektiren bir konudur.

Küreselleşme süreciyle birlikte 24 saat kesintisiz bilgi edinme ve üretim süreci insan yaşamını kaplar hale gelirken, kadınların bunun dışında tutulmaları, çalışma yaşamındaki bir yığın eşitsizliğin ardından ev işleri ve mutfaka hapsedilmesi, eşitsizliği gelecek yüzyıl için de kalıcılaştıracaktır. Günümüzde ne kadar bilgi o kadar eşitlik, ne kadar bilgi o kadar güç, hatta ne kadar bilgi o kadar demokrasi demektir. Yeni girişimcilik ruhu bilgiden beslendiğine göre, kadın eğer bu işlerden muaf tutulursa ancak o zaman erkekle eşit bilgi edinecek zamanı bulabilecektir. Yaratıcı bilgiden yoksun kadın, çalışsa bile az vasıflı, rutin, fazla bilgi ve zeka gerektirmeyen fason işlerle daha az ücretle çalışmaya mahkûm edilmektedir. Bu noktada ülke ekonomik politikalarının da sorgulanması kaçınılmazdır elbette. Ülke ekonomisi düşük nitelikli (ileri teknoloji içermeyen) üretim ile, bu baş döndürücü rekabetin olduğu dünya ile nasıl yarışabilir ve ileri ekonomiler grubuna girebilir. Sıcak parayla mı, yoksa bilgi-teknoloji odaklı, yüksek tempolu büyüme potansiyelli yeni bir ekonomik yapılanmayla mı? Yeni dünyadaki ekonomilerin gelişme temelleri bilgi odaklı olması nedeniyle, kadınların yeni ekonomilerde yer

alması eskiye göre çok daha olanaklıdır. Bu sadece kadının avantajı değil, ülkenin kaderini, geleceğini ilgilendiren bir durumdur. Ayrıca ekonomik kaygılarla birlikte unutmayalım ki, geleceğin yöneticilerini, yasa ve yazgı yapıcılarını bir anne yetiştiriyor. Kadının niteliksel dönüşümüne zaman sağlanması bu nedenle de çok önemli konudur. Diplomalı dahi olsa, bilginin çok hızlı değiştiği günümüzde, bilgisini güncelleyip yenilemeye zaman bulamayan kadının (Çalışan kadın bu şartlarda zaman fakiri olduğu ve uykudan gözünü açtığı andan yatana kadar mesaisinin sürdüğü göz önünde bulundurulmalıdır.) gelişmesini sürekli kılmadığı takdirde, çocuğunun temel zihinsel gelişimine de katkıda bulunamaz. Artık biliyoruz ki, çocuk ilk temasında kiminle (ki bu anne) beraber ise, ondan aldığı ilk hayat bilgisi, bilinç altında kodlanıyor. Daha sonra aile üyeleri, eğitim, çevreden oluşan bilinçlenme bunun üzerinden vücut buluyor. Çocuk, hayatta annenin kendisine verebildiği niteliksel donanımı ne kadarsa onun penceresinden, vizöründen bakar. Bir ülkenin kaderi, aslında kadınların donanımıyla çok ilintilidir. Aydınlık bir gelecek için, kadınların cahil kalması kabul edilemez.

“Bir kadın değişirse, dünya değişir” noktasından bakarak, kadının durumunun her alanda iyileştirilmesi ve önündeki her türlü engelleri kaldırmak için çözümler üretelim. Tabii ki ülke ekonomi politikaları belirlenirken bütüncül yaklaşım içerisinde kadının konumunun da sorgulanması gerektiğinin altını çizmekte yarar vardır. Kadın meselesinin aynı zamanda ülke meselesi olduğu unutulmamalıdır.

Bu anlamda rant temelli kentsel dönüşüm politikaları yerine, yeni yüzyılın kentlerini yaratırken her ailenin özel mutfağının iş yükünü azaltmak amacıyla (özellikle çalışan kesimin yaşadığı sitelerde), her sitenin bağımsız yemeğini yapacak yemekhaneler yani kolektif mutfaklar yaparsak, kadından çalınan zamanı kurtarabiliriz. Çalışan bir kadının eve geldiğinde en az 5 saatinin ev işleriyle geçirmek zorunda kaldığını hesaba katarsak, önemli bir zaman diliminin niteliksel olarak daha faydalı bir şekilde kullanılabilmesi söz konusu olacaktır. Böylece kadın, emeğiyle geçinmek amacı dışında da dış dünyada kendine yer bulabilecek, yeni beceriler kazanma, eğitimin sürekliliği ve nitelik artırıcı faaliyetler için zaman bulabilecektir.

Her ailenin bireysel mutfağı, erkeğin kadın üzerindeki mülkiyet hakkını ifade etmektedir. Kadın yalnızca baba ocağının, erkeğin küçük devletçiklerinin işletmecisidir. Sanayi dönemiyle başlayan ve günümüze kadar devam eden önce çalışan kadın için (daha sonra her alanı kapladı) mutfak sorunu, fast-food kültürü ve hazır tüketim gıdalarıyla çözülmeye çalışıldıysa da, sonuçta insan sağlığına büyük zararlar vererek, ülke ekonomilerine milyar dolarlık sağlık giderleri, iş kayıpları ve insanlığa büyük manevi kayıplara yol açmıştır. Bu durum acil çözüm ihtiyacını da zorunlu kılmaktadır.

İnsan ve toplumlar psikolojilerinde bilindiği gibi insan önce bir nesneyi yaratır, meydana gelen oluşumlar, olgularla iletişimi sonunda (karşılıklı etkileşimleri sonucu) alışkanlıklar edinilir... Yaratılan nesne ve olgulara uyum, yeni yaşamlar, kültürler oluşturur. Yani insanlar malzemeye göre davranışlarını uyumlu hale getirirler. Örneğin evlerin içinde tuvalet, mutfak gibi birimler sanayi üretimiyle birlikte sonradan oluşturulmuştur ve başta tarım toplumunda aykırı değerlendirilen bu değişim şimdi vazgeçilmez yaşam biçimine dönüşmüştür. Yani toplum algısı-alışkanlıkları değişmez, vazgeçilmez değildir. Şartlara göre geliştirilen nesne-insan ilişkisi belirleyici roldedir. Yani asıl belirleyici, üretim biçimi-yeni üretim modelidir. Bu nedenden ki, gelenek-görenekler dediğimiz alışkanlıklar, insan yaşamında değişen yeni şartlara göre, yeniden biçimlenir. Alışkanlıklarımız kalıcı olmayıp-yazgı değildirler, durumlara göre kısa sürede yerini yeniye bırakırlar. Biliyoruz ki, lokanta, tarım toplumunun çözülmesi (Fransız Devrimi sonucu) sanayi üretimine geçişle birlikte, halkın günlük hayatında vazgeçilmez bir kent yaşam biçimi haline dönüştü.

Bugünkü dünya yeni kentleşme modelini, kendi kendine yetebilen siteler halinde tasarlayarak çok hızlı bir şekilde hayata geçiriyor. Bizde bu dönüşüm TOKİ, özel sektör ve belediyeler öncülüğünde yürütülen site tasarımı biçiminde çok katlı binalar olarak gerçekleştiriliyor. Ama hala 20. Yüzyıl üretim biçimine uygun konutlar üretiliyor. Üstelik "İşsizlikten sonra en büyük sorun kentsel dönüşümdür" tespiti yapılmasına rağmen...

Yoo-Philippe Starck'ın düstur edindiği gibi "egolarımızı bir tarafa bırakarak, en basit fikir en iyi fikirdir" temelinde ortaya çıktı kolektif mutfak...

İşte bu çok önemli konuyu yeni sürece uyumlu hale getirmek için sitelerde yapmamız gerekenler:

1) Her bloğun yemek ihtiyacını karşılayacak kolektif mutfak (yemekhane) yapılmalı. Bunlar arazinin konumuna göre, bağımsız bina veya blokların içinde en üst ya da en alt katta olmak suretiyle tasarlanacaklardır. Bloкта oturan kişiler mutfağın işletmesini yapacak yönetimi seçeceklerdir. Çalışan personel belli bir maaş karşılığı bu hizmeti sunacaktır. Her aile, yönetimin belirleyeceği mutfak giderlerini ödemeleri karşılığında hizmet alacaktır. Burada mutfak bina sakinlerinin ortak mülkü olduğu için, kira bedeli ödenmeyecektir ve toplu malzeme alınacağı için, işletmede kar amacı güdülmeyeceğinden hane başına ödenecek tutar minimize olacaktır. Mutfak, ailelerin alacağı kararlar doğrultusunda 3 öğün veya daha az öğün hizmet verebilir. Bu uygulamanın yaşama geçmesiyle kısa sürede kapıcı/apartman görevlisi ya da site görevlisi konumundaki kişilere gereksinim ortadan kalkacaktır. (Yeni dünyada eğitimsiz iş gücünü sona erdirmeye ve insan yeteneğini ortaya çıkarma sürecini yaşıyoruz. Her dönemde olduğu gibi yeni süreçte de bazı mesleklerin süreç içinde yok olması kaçınılmaz bir gerçektir.)

Mutfaklarda görevlendirilecek beslenme uzmanları sayesinde aileler daha bilinçli, daha sağlıklı beslenme olanağına da kavuşacaklardır. Bu dondurulmuş, hazır gıda ve fast-food tarzı sağlığa zararlı tüketimi engelleyecektir. Böylece beslenmeyi karın doyurma algısından çıkarıp vücudun temel ihtiyaçlarının karşılanması konusunda da sürdürülen çabaların doğrudan yaşama geçirilmesini sağlayacak bir adım atılmış olacaktır. Ayrıca bireyi merkeze alan yeni yaşam biçimi; kişiye özel beslenme sorununu da beraberinde getirdi: Çekirdek ailenin giderek yaygınlaşmasıyla yemek için harcanan zamanın azalması beklenirken, kadın her bireye ayrı yemek yapma zorunluluğuyla karşı karşıya kalıyor. Bu noktada da kolektif mutfak doğru bir yaklaşım olarak cevap oluyor; hem zaman kazandırıyor, hem daha sağlıklı, daha çok çeşitli yemek-beslenme alternatifi sunuyor. Mutfak ihtiyaçlarının alımı ve tüketimi toplu olacağı için daha sağlıklı ürüne ulaşmada, israfı önlemede ve maliyeti azaltmada da büyük avantajlar sağlayacaktır. Mutfak atıkları tek bir noktada toplanacağı için belediyelerin avantajına olduğu gibi çöplerin değerlendirilmesinde de kolaylık sağlayacağı açıktır. Plastik, cam, kâğıt vs. ayrışması burada çok daha kolay sağlanacaktır. Kolektif mutfağın doğrudan somut olarak getireceği bu olanakların dışında toplum yaşamında da önemli kazanımlar elde edilmesini sağlayacağını da belirtmemiz gerekir. Kadın üzerinde bu işlerden dolayı oluşan baskı ve olumsuz psikoloji, aile içi iletişimsizlik, hatta boşanma ile sonuçlanan çatışma ve iletişim bozukluklarını ortadan kaldırmak için kolektif mutfaklar yoluyla

bir adım atılmış olacaktır. Yalnızlaşan, asosyalleşen günümüz insanı için de kolektif mutfak, bir iletişim alanı oluşturacaktır.

Isı, elektrik, su ve temizlik malzemelerinin daha az sarfiyatı mali açıdan olduğu kadar çevreci yaklaşım açısından da kolektif mutfağın doğru bir yaklaşım olduğunu gösteriyor. Bildiğiniz gibi yerel belediyeler evsel atıkları çöp sahalarına göndermek için büyük kaynaklar harcıyorlar. Ayrıca çöp sahaları, çürüyen atıklardan ortaya çıkan metan gazı yüzünden ciddi bir çevre sorunu sayılıyor. Hatırlarsak Türkiye çöp alanlarındaki bu gazın patlaması ile çok acı deneyimler yaşadı. Metan gazının küresel ısınmaya yol açan güçlü bir sera gazı olduğunu artık herkes çok iyi biliyor ve buna karşı önlem arayışları geliştiriliyor. Yürürlüğe giren bir AB Yasası'na göre üye ülkeler çöp sahasına gönderilen atığı 2013 yılına kadar 1995 seviyesine indirmek zorunda. Çok büyük problem olan evsel çöp atıklarının, daha aza indirgenmesi için yüksek çöp vergilerinden, ambalaj ve paketlemeye kadar uzanan kısıtlamalar getirilmesi için çalışmalar yapılıyor. Kolektif mutfak, toplu alım ve tüketim dolayısıyla evlerin yaratacağı atıkları daha aza indirgerken, yerel yönetimlerin işini kolaylaştırıyor.

2) Bu siteler, kreşler, anaokulları, okuldan gelen çocuklara etüt alanı, yaşlı ve engellilerin gündüz bakımı için birimler, spor ve kültür-eglençe kompleksleri olarak bir bütün halinde planlanmalı. Çocukların çalışma saatleri sırasında bakımlarına yönelik sorun işverenlerin üretim alanlarında yarattığı çözümlerle ya da çalışanların kendilerinin bulmaya çalıştıkları çözümlerle değil de, devletin ve özel sektörün çalışanlarına yapacakları katkı payları ile site içinde kreş ve etüt yapılandırılması ile çözülebilecektir. Aynı durum yaşlı ve engelli bakımı için de geçerlidir. Dünyada kadınları çalışma hayatından alıkoyan en önemli nedenlerden biri de evde yaşlı ve engelli bakımıdır. Bu hizmetlerin de kar amaçsız olarak, mutfak işletmesinde olduğu gibi bir işletme anlayışıyla verilmesi mümkün olabilecektir.

3) Yeni dünya sisteminde sürekli, ömür boyu eğitim olanakları nedeni ile emekli olma kavramı da farklılaşıyor. Eskinin emekliliğinde atıl duruma gelen emekli, yalnızca tüketen kitle konumundaydı. Oysa şimdi kaç yaşında olursa olsun, bilgi temelli ekonomik sistemde, buldukları alanlarda, eskinin üretim mekanlarına bağlı kalmadan evlerimizde (home-ofis), bilgi birikimleriyle, zihinsel yeti ve becerileriyle inovasyon yapabilecek şartlara sahipler. Artık onlar da ekonominin aktif dinamikleridir. Evde pasif işlerle (çarşı pazar, yemek ev işleri gibi..) ve çok da fazla işe yaramadığı psikolojisiyle, yaşamın kıyısında her geçen günü hayatının sonuna bir adım daha yaklaşma duygusunu hissederek zamanı tüketmek konumunda olmayacaklardır. Üstelik çalışan kadın için gereksiz ve zor diye nitelendirdiğimiz tüm bu işler ileriki yaş insanı için de hiç kolay değildir. Kolektif mutfağın sunduğu hizmetler, asıl emekli durumundaki insanlar için çok önemlidir.

Dünya, yaşam süresinin uzaması ve yeni oluşan koşullara göre artık ciddi çoğunluk olan emeklilere her alanda çözümler yaratma peşindeyken, bizde ise hala eski dünyanın koşullarıyla bu gruba işe yaramayan zavallı, aciz anlayışla yaklaşılmaktadır.

4) Evlerin temizlik sorunları da bu yeni, profesyonel yaklaşımlarla oluşturulacak yapı içerisinde çözülebilir. Kapıcı görevinde çalışanlar bu amaçla istihdam ettirilebilir. Sınıflararası ilişkide en göze batan yanı ise nefret uyandıran bu ömür törpüsü işleri, zenginlerin paraları olduğu için yapmadıkları gerçeğidir. Zenginlerin büyük paralar ödeyerek satın aldıkları bu hizmetleri, kolektif mutfak; bir inovasyon projesi olarak maksimum fayda-minimum maliyet ile daha geniş kitlelerin yararlanabileceği yeni bir başlangıç, yeni bir imkan sunabilme amacı ile ortaya çıktı.

Evet, eski sistemin ürettiği ve piyasalara bolca enjekte edilen lüks konut pazarı tüm dünyada olduğu gibi bizde de tıkanı.

Yaşanabilecekleri, yaşanması gerekenleri, daha samimi ve memnuniyet verici olarak, büyük rüya küçültülerek geniş kitleleri ulaşılabilir kılma imkanımız mevcut. Bu alanda da lüks demokratikleşiyor. Hayali bile imkansız lüks saray mutfağı, Fransız Devrimi ile ulaşılabilir hale dönmüştü. Artık eskinin bildik lüks kavramı; azınlığın geniş olanaklarla elde ettiği şaşaa, şatafat, pırlıltı, varak olmaktan çıkıp, olması gereken, rahatlığı ve memnuniyeti içeren kolay erişilebilir, konformist anlayışa dönüştü. Bu projenin uygulanması halinde, zenginlikle yaratılan bu konforlu yaşam herkes için mümkün olabilecektir. Bu durum toplumsal barış için de olumlu bir gelişme sağlayacaktır.

Mevcut yapılar da yeni düzenlemelerle bu amaca hizmet eder hale getirilebilir. Yeter ki yapmak isteyelim... Bu sadece kadın için değil, gelecek için, toplumsal nitelik değişimi için de şart... ◀

